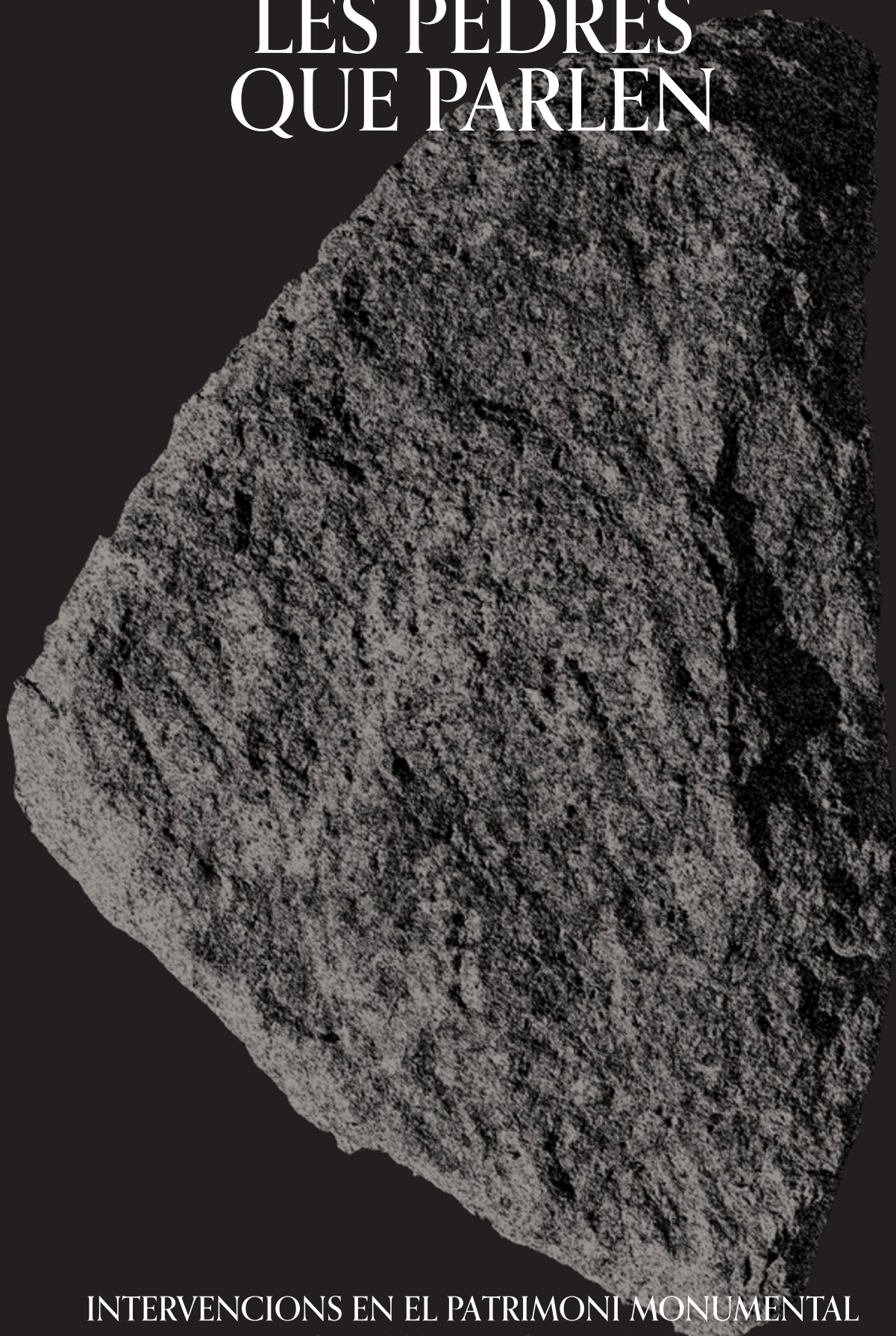

LES PEDRES QUE PARLEN

INTERVENCIONS EN EL PATRIMONI MONUMENTAL
DE LES COMARQUES GIRONINES

LES PEDRES

INTERVENCIONS EN
EL PATRIMONI MONUMENTAL
DE LES COMARQUES GIRONINES

QUE PARLEN

Una de les principals responsabilitats de les administracions públiques en matèria de cultura és recuperar i preservar en les millors condicions possibles el patrimoni monumental, una valuosa herència que arreu del territori gironí trobem en forma d'esglésies, castells, poblats, ponts, edificis civils i altres elements monumentals. La Diputació de Girona, conscient de la vàlua d'aquests elements i de l'estima de què són objecte, actua per tal de recuperar-los, mantenir-los i preservar-los.

En alguns casos, es tracta de cossos arquitectònics que van complir en un moment determinat de la història unes funcions que ara ja són caducades; en molts altres casos, però, encara són plenament vigents i funcionals. A més, des de fa anys, el patrimoni monumental ha esdevingut un valor en alça. Al mateix temps, els béns immobles permeten que ens situem en l'espai i en el temps i ens donen uns punts de referència, uns ancoratges que han ajudat a construir i refermar la identitat. Per tant, tot aquest patrimoni que hem rebut comporta una responsabilitat, un compromís i un deure.

Des del darrer terç del segle XX, la Diputació de Girona vehicula les actuacions en el patrimoni mitjançant el servei de Monuments, departament que té com a funció principal ajudar els municipis gironins –sobretot els més febles des del vessant demogràfic i econòmic– a afrontar amb garanties la problemàtica que implica conservar i restaurar els béns immobles amb valor patrimonial.

Amb aquesta exposició i amb el catàleg que l'acompanya, la Diputació de Girona vol difondre com s'intervé en el patrimoni monumental per mitjà de la selecció de vuit construccions llegades del nostre passat. Per cadascun d'aquests exemples, representatius de les comarques gironines, es mostren els orígens i les funcions del patrimoni i quin ha estat el procés de restauració i recuperació per retornar-lo a la ciutadania en les millors condicions possibles, perquè continuï formant part del l'imaginari cultural i paisatgístic, perquè es pugui conèixer i se'n pugui gaudir, i per assegurar-ne la pervivència per a les generacions futures.

Miquel Noguer i Planas

President de la Diputació de Girona

«Les pedres que parlen» es planteja com un exercici per difondre la riquesa monumental de les comarques gironines i per mostrar com la Diputació de Girona, mitjançant el servei de Monuments, ha contribuït a preservar aquest patrimoni amb campanyes de restauració i recuperació arreu del territori.

L'exposició s'organitza en tres blocs, el primer dels quals és introductori. El segon bloc presenta, per cada comarca, un element singular que és representatiu i característic. Aquesta selecció mostra la varietat de manifestacions monumentals: edificis religiosos, construccions civils, jaciments i fortificacions militars. Per mitjà d'aquests exemples, es vol donar a conèixer no solament la funció original dels edificis i la seva història, sinó també els treballs de la restauració que s'hi ha dut a terme i els motius que l'han impulsat. Finalment, el tercer bloc presenta una selecció de les darreres intervencions realitzades en el patrimoni monumental de les comarques, identificant-ne el tipus de construcció, el nom, la ubicació (amb la posició en el mapa comarcal), la data de construcció i les dates dels treballs.

La Diputació de Girona ha estat un dels principals impulsors públics en la promoció, la conservació i la difusió del patrimoni de les comarques gironines gairebé des dels seus orígens, amb l'objectiu de preservar aquest patrimoni comú i compartit.

Per posar-ne només alguns exemples, l'any 1846, quan les actuacions públiques en excavacions arqueològiques a l'Estat espanyol eren gairebé inexistents, la Diputació de Girona

va subvencionar
les primeres intervencions al
jaciment grecoromà d'Empúries i, amb una part
dels materials que es van recollir, es va crear l'embrió
de l'actual Museu Arqueològic de Sant Pere de Galligants,
un dels més antics del país. Poc després, va contribuir
a la conservació i la restauració de l'antic monestir de
Santa Maria de Ripoll, una joia del romànic català.
Aquesta intervenció en va evitar l'enrunament i
va permetre al bisbe Josep Morgades de Vic
impulsar-ne la restauració definitiva sota
la direcció de l'arquitecte Elies Rogent.

Al llarg del segle xx i fins a
l'actualitat, la Diputació de Girona
ha col·laborat en nombroses
actuacions, sigui mitjançant
ajuts econòmics o mitjançant
la redacció i la direcció de
projectes de restauració,
tant d'immobles de grans
dimensions com d'altres
de més petits. Aquesta
exposició ofereix una
visió sintètica i clara de
l'abast territorial en què
la corporació actua en
matèria de restauració i
conservació de monuments.

LES PEDRES QUE PARLEN

Pot semblar estrany, però, efectivament, les pedres, parlen. De fet, ens han parlat sempre, no és una cosa nova o recent, no és cap descoberta metafísica o del moviment New Age. Les pedres ens diuen coses, i coses importants.

Una pedra procedent d'una roca es compon de dos o més minerals —cossos naturals de composició química definida i estructura cristallina constant— i, en un primer estrat, ens parla del planeta, de l'espai del qual ha sorgit, i que, en darrer terme, el modela, el configura i li dona forma i, fins i tot, identitat, personalitat. La sola classificació de la pedra segons el procés de formació (sedimentària, magmàtica o metamòrfica) ja ens parla del tipus de terreny que ens trobem, què hi apareixerà, què s'hi podrà cultivar, extreure, construir.

Tant és així que les pedres passen a definir i anomenar un indret, un lloc, un accident geogràfic, i fins i tot una nissaga, una família, dient-nos quin n'és l'origen. La toponímia ens informa a partir de derivats o compostos de *roca* (Rocacorba, Rocabruna, Rocabertí) o de *pedra* (Pedret, Pedraforca) i descriu la mena i la forma de roques que constitueixen el terreny (Castellfollit, Peracalç, Salines, Salses), fins i tot per la seva qualitat (Arenys, Riudarenes).

Les pedres també parlen del sentit sagrat. Des de l'origen de la humanitat, han ocupat un lloc preeminent en la relació entre l'ésser humà i el món, entre el conegut i l'inconegut; aquests materials complien la funció de pont entre el món material i el món espiritual, entre el món tangible i el món intangible, però tanmateix present. Aquesta mena de culte a les pedres i a les diferents formes i formacions que s'elaboren a partir d'aquestes, esdevé una expressió de culte als difunts, el nexa que permet la connexió entre aquest món i el més enllà. No en va, encara en l'actualitat, les làpides dels cementiris estan esculpides i treballades sobre aquests materials. L'eternitat.

Deixant de banda altres aspectes associats a les pedres, com les atribucions sanadores o curatives, per mitjà de les pedres ens ha arribat informació de diversa índole i procedència: des de les pintures murals rupestres fins als primers textos escrits. Les pedres han estat els suports, en uns casos i altres, de les primeres manifestacions artístiques, legislatives, literàries... El món i la seva interpretació han estat plasmats sobre les pedres.

Les pedres també ens expliquen moltes altres coses: context històric, estils arquitectònics, tècniques constructives, evolució tecnològica, nous materials, combinacions d'aquests... A través dels edificis, ens ajuden a entendre com era el moment en què foren bastits, quins canvis socials, polítics, econòmics, religiosos i, per descomptat, d'estils i preferències artístiques van ocórrer en el decurs del temps que va de la projecció dels edificis a la seva finalització. I no només això, sinó que la successió de construccions sobre edificis anteriors, en el mateix emplaçament, la reutilització dels materials i de les estructures i els elements, o la destrucció d'uns per aixecar-ne d'altres, tot plegat, contribueix a aquesta transmissió de coneixements. Però arriba un moment que les pedres emmudeixen i retornen, d'alguna manera, al seu estrat originari. L'enrunament d'edificis a partir del seu abandonament, la destrucció per causes diverses i, a la fi, la reconquesta de la natura dels espais usurpats per aquestes construccions provoca la pèrdua i l'oblit de tota aquesta narració, de tota aquesta herència.

I és precisament aquí on rau el valor i la rellevància de la tasca que porta a terme el servei de Monuments de la Diputació de Girona. En un exercici tècnic no exempt de bellesa, gràcies a les intervencions realitzades al llarg dels anys i arreu del territori, les pedres tornen a parlar. La recuperació d'esglésies, castells, torres, fortificacions, vil·les romanes, polis gregues, ponts, ermites i un reguitzell de construccions d'altres èpoques i d'altres moments culturals, reviu i tornen per explicar i explicar-nos història i històries.

CRONOLOGIA DEL SERVEI

1844

Creació de les comissions provincials de monuments històrics i artístics per part del Ministeri de la Governació, primera entitat pública adreçada a la protecció del patrimoni de les comarques de Girona.

1847

Primera acta de la Comissió Provincial de Monuments Històrics i Artístics de Girona.

1907

Fundació de l'Institut d'Estudis Catalans. Enric Prat de la Riba encarrega la catalogació i descripció del patrimoni català.

1914

Creació, per part de la Mancomunitat de Catalunya, del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, que té com a objectiu protegir, estudiar, catalogar i restaurar el patrimoni arquitectònic i artístic de Catalunya, dirigit per l'arquitecte Jeroni Martorell i Terrats (1876-1951).

1923

Cop militar de Primo de Rivera. La Mancomunitat és abolida i el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments veu reduït l'àmbit d'actuació únicament a la demarcació de Girona.

1927

La Diputació de Girona crea el seu propi Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, al capdavant del qual es nomena l'historiador de l'art Joan Subias i Galter (1897-1984).

1931

Amb l'adveniment de la II República, el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de Girona es reunifica amb el de Barcelona.

Finals de la dècada de 1960

Creació no formal del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments en iniciar-se les contractacions d'obres, per part de la Diputació, a l'arquitecte Joan Maria de Ribot i de Batlle (1919-2014).

1977

Creació formal del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments de la Diputació de Girona sota la direcció de Joan Maria de Ribot i de Batlle.

1980

Es crea la brigada del Servei per tal d'oferir assistència tècnica especialitzada en patrimoni.

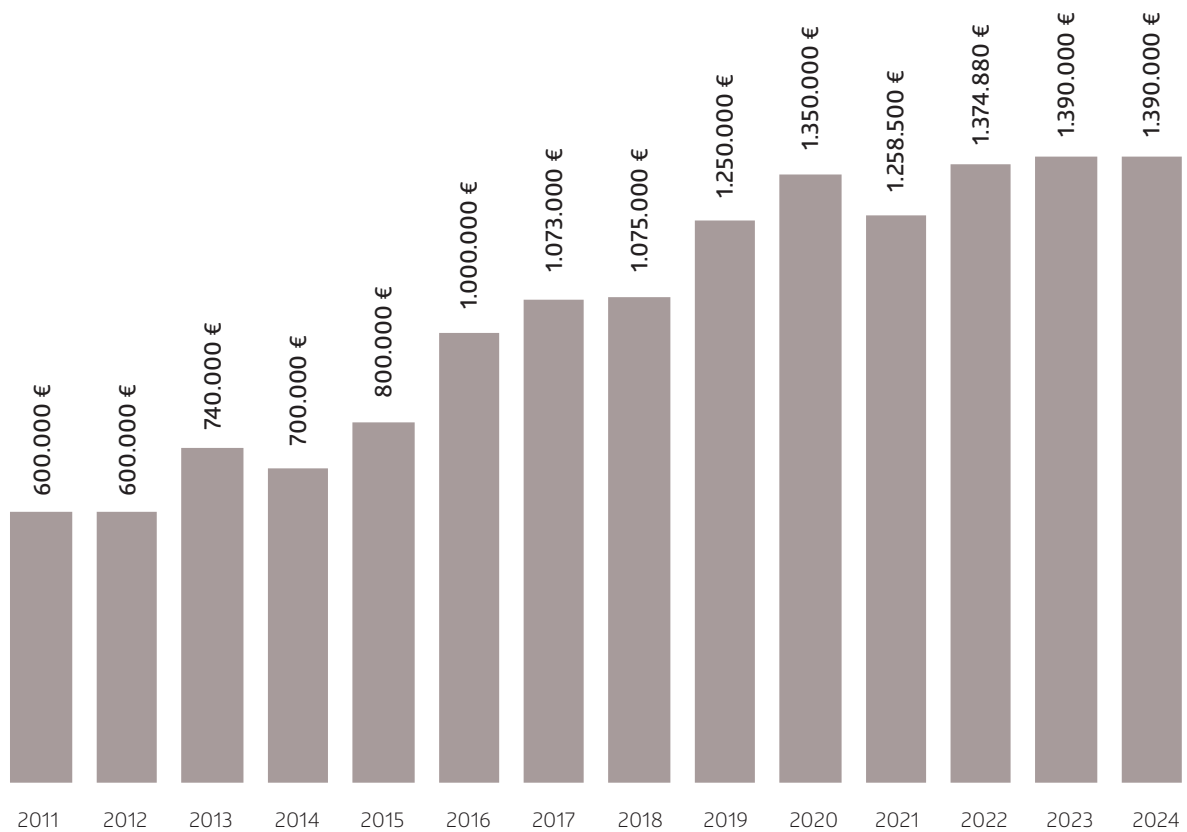
1982

El servei de Monuments s'integra als Serveis Territorials de Cultura de la Generalitat de Catalunya a Girona.

2005

Separació del servei de Monuments del Departament de Cultura de la Generalitat. La Diputació de Girona inicia una línia de treball pròpia mitjançant la col·laboració en la restauració del patrimoni monumental de les comarques gironines per mitjà d'ajuts tècnics, jurídics i econòmics.

INVERSIONS

MONESTIR DE SANT MIQUEL DE FLUVIÀ

Antic monestir benedictí situat al poble de Sant Miquel de Fluvià, a la comarca de l'Alt Empordà. Dedicat a l'arcàngel sant Miquel, va ser fundat l'any 1045 per l'abadia de Sant Miquel de Cuixà i bastit en estil romànic. El monestir era un centre religiós i cultural molt important del nord-est català a l'edat mitjana. Els monjos benedictins hi vivien, pregaven, treballaven i ajudaven a desenvolupar l'activitat espiritual i econòmica de la zona.

A finals del segle XIV, a conseqüència dels conflictes militars que sacsejaren l'Empordà durant aquest període, el claustre fou destruït i l'església fou envoltada per un fossat defensiu i convertida breument en una veritable fortalesa.

L'any 1592 el monestir va ser annexat al de Sant Pere de Galligants (Girona). Amb la desamortització del clergat regular del 1835, fou totalment abandonat i les seves propietats foren venudes; només l'església va mantenir la funció religiosa, que ha continuat fins a dia d'avui.

SANT MIQUEL DE FLUVIÀ – ALT EMPORDÀ

Cronologia

Segles xi-xv

Anys d'intervenció

2007 (inici de l'obra); 2014-2020 (implicació del servei de Monuments)

Com és l'edifici?

Església de planta basilical, amb tres naus. La nau central està coberta amb volta de canó i les laterals amb volta de quart de canó. La capçalera és formada per un absis semicircular flanquejat a banda i banda per dues absidioles. El campanar (segle xii) es troba adossat a la façana nord i és l'element més dominant del conjunt. Tant aquest com els absis presenten en els paraments elements d'estil llombard (arcuacions i franges), típics de l'arquitectura romànica de la zona. El conjunt presenta un aire sobri però elegant, propi de l'arquitectura monàstica benedictina, i el conjunt és una magnífica mostra d'art romànic català. Avui en dia es conserven restes de la fortificació baixmedieval: els recercats amb merlets per damunt de les cobertes i del campanar, i el fossat a tot el volt.

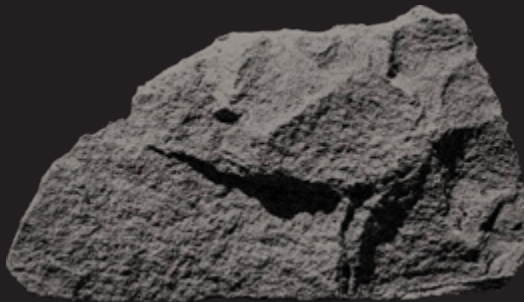
Restauració

La intervenció del servei de Monuments es va iniciar amb l'excavació de les restes del claustre en un àmbit inicialment destinat a magatzem municipal i horts. Arran de la rellevància dels resultats obtinguts amb la intervenció arqueològica, es van restaurar les estructures conservades. Així, es va consolidar el claustre, amb la reposició d'elements originals de les arcades, es van recuperar els vestigis de les estances del seu voltant, i es va deixar a la vista el fossat que el va amortitzar. L'actuació va culminar amb la recuperació de l'àmbit com a parc arqueològic.

SANT ROMÀ DE LES ARENES

Sant Romà de les Arenes és un edifici religiós d'estil preromànic que s'alça sobre el turó de roca del puig Margodell, dins del terme municipal de Foixà, al Baix Empordà. Aquesta església forma part del conjunt arqueològic i monumental de Sidillà, juntament amb un poblat altmedieval situat al seu costat i, un xic més lluny, un edifici dit popularment «de Sant Sebastià», identificat com un mausoleu.

El seu nom, «de les Arenes», pot venir del tipus de terreny (arenós) on es troba. Els canvis del curs del Ter, intensos des del segle XII fins al començament del segle XIV, van provocar la formació d'importants sediments sorrencs: l'arena començà a cobrir el poblat i els habitants de Sidillà es traslladaren a Sant Llorenç de les Arenes.

El conjunt es troba una mica allunyat de l'actual nucli principal de Foixà, en una zona de camps i boscos. Malgrat haver perdut la seva funció original, es conserva com un element destacat del patrimoni preromànic català i acull puntualment actes diversos.

FOIXÀ – BAIX EMPORDÀ

Cronologia

Segles VIII-XIII

Anys d'intervenció

2014-2016

Com és l'edifici?

Petita església rural construïda entre els segles VIII i IX, d'estil preromànic, amb una nau única i allargada, acabada amb un absis trapezoidal, propi de les esglésies d'aquest estil. Destaca per la porta d'arc de ferradura, molt característic d'aquest tipus d'arquitectura. Representa un testimoni notable del passat preromànic de Catalunya.

LES PEDRES QUE PARLEN

Restauració

Després d'estar colgat d'arenes durant segles, una explotació de sorres va posar al descobert el conjunt a la dècada de 1980. En aquella època, el servei de Monuments va dur a terme unes primeres intervencions de consolidació preventiva. L'any 2014 es van reprendre els treballs arqueològics, acompanyats de la restauració de les estructures conservades. Entre d'altres, es van recuperar els paviments originals i es va obrir la porta d'entrada primigènia. L'actuació més important, però, va consistir en dotar el temple d'una nova coberta, per tal de protegir-lo i assegurar-ne la preservació futura. Aquest nou teulat, construït en acer i lleugerament sobrelevat dels murs, recupera la geometria original de la coberta i s'identifica com una intervenció contemporània.

SANT CLIMENT DE TALLTORTA

Sant Climent de Talltorta és una petita església construïda a mitjans del segle XVII damunt les restes d'un antic temple romànic, del qual aprofità els materials. Es troba al municipi de Bolvir, a la comarca de la Cerdanya. És un edifici de línies simples, exemple de l'arquitectura religiosa rural medieval de la zona.

Dedicada a sant Climent, papa i màrtir del segle I i deixeble de sant Pere, era la parròquia del petit nucli de Talltorta, que avui dia està pràcticament despoblat, integrat a Bolvir. Com moltes altres esglésies rurals medievals, feia funció de centre religiós i social.

Avui en dia no s'hi practica culte regular, però es conserva com a monument històric. Està declarat Bé Cultural d'Interès Nacional, la màxima categoria de protecció, i destaca per l'existència d'una rellevant decoració pictòrica realitzada a principis del segle XVIII, sota l'episcopat de Simeón de Guinda Apéztegui (1660-1737), bisbe d'Urgell. Es tracta de pintures al tremp, en un estil popular barroc, en les quals es representen diverses escenes bíbliques, com la matança dels innocents i el judici final.

BOLVIR – CERDANYA

Cronologia

Segles XVII-XVIII

Anys d'intervenció

2008-2011

Com és l'edifici?

L'estructura consta d'una única nau, amb capelles obertes als laterals, coberta amb una volta de creueria i capçada per un absis pentagonal. Té un petit campanar rectangular al vessant sud, al costat de la porta d'accés. Les pintures barroques interiors cobreixen gairebé la totalitat dels paraments. Les restes del primer temple romànic es poden observar a l'interior, a la zona de l'absis, gràcies a les excavacions realitzades i a la protecció amb vidre que s'hi va instal·lar.

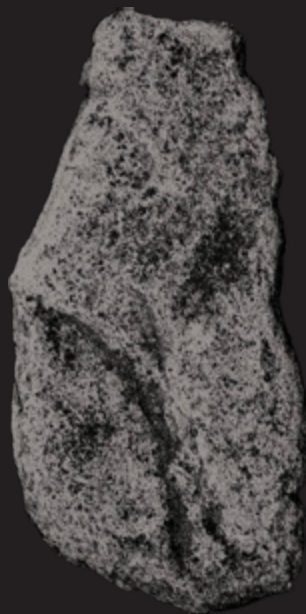
Restauració

L'església presentava diverses patologies generades per la presència d'aigua procedent del subsol, que havia malmès tant les pintures com el paviment de fusta. La intervenció va tenir per objecte, primerament, evitar l'entrada d'aigua a l'interior i, posteriorment, reparar tots els elements deteriorats. Així, es va bastir una cambra d'aire que aïlla les pintures del terreny i evita que les humitats pugin per capilaritat. Durant la intervenció arqueològica prèvia a aquesta actuació es localitzaren les restes, molt malmeses, de l'edifici romànic a la zona de l'absis, que s'han deixat visibles. L'actuació més difícil i lenta fou la restauració de les pintures que decoren els murs interiors de l'església. El resultat d'aquesta intervenció ha estat del tot reeixit, atès que permet observar un dels millors exemples de pintura religiosa barroca de les nostres comarques, que confereix a l'església de Talltorta una qualitat excepcional.

CÚRIA REIAL

LES PEDRES QUE PARLEN

La Cúria Reial de Besalú és un edifici d'origen medieval que originalment va funcionar com a seu de l'administració de justícia del veguer (magistrat reial) fins a l'annexió d'aquesta vegueria per la de Girona a finals del segle XIV. Era la seu del poder judicial i administratiu: s'hi celebraven judicis i s'hi recaptaven impostos. El nom cúria ve del llatí curia, que significa «tribunal o assemblea».

L'edifici s'ha restaurat completament, i actualment es fa servir com a espai cultural on tenen lloc exposicions i actes públics, i s'hi fan visites turístiques.

BESALÚ – GARROTXA

Cronologia

Segles XIV-XIX

Anys d'intervenció

1983-2010

Com és l'edifici?

D'estil gòtic civil, gran i elegant, amb una estructura robusta però també harmònica, la construcció actual consta de diverses estructures que s'han anat afegint al llarg del temps. Destaca una àmplia sala d'audiències gòtica del segle XIV, dividida en tres naus mitjançant dues fileres d'arcades ogivals amb dues finestres gòtiques de doble columna (coronelles). També és molt rellevant el pati central, envoltat d'obertures d'arc rebaixat de diferents èpoques i una escalinata principal de lloses i carreus de pedra que comunica amb el primer pis. L'edifici està situat molt a prop del Pont Vell i de la plaça principal de la vila.

Restauració

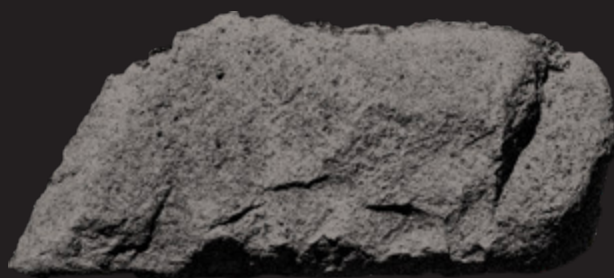
La construcció original havia patit diverses reformes i es trobava molt malmesa, raó per la qual va ser objecte d'una restauració completa al llarg de deu anys. L'obra es va anar executant en petites fases, durant les quals es va evitar el perill de col·lapse o enderroc que presentava mitjançant la substitució de tots els elements estructurals afectats. Entre aquestes actuacions cal destacar la recuperació de l'enteixinat de fusta original de la sala gòtica, que estava policromat. D'altra banda, les excavacions arqueològiques a la planta baixa van permetre documentar les fases més antigues de l'edifici i descobrir l'existència d'una muralla que resseguia el curs de la riera de Ganganell, actualment soterrada, que discorria just pel costat occidental de la Cúria, on hi havia l'accés original.

LA TORRATXA

Monument funerari romà bastit entre els segles II-III dC situat al municipi de Vilablareix, a la comarca del Gironès. També se'l coneix com a «Torre dels Moros», «Mausoleu de Vilablareix» o «Torre dels Gavatxs», entre altres noms locals. Forma part de la vil·la romana de Sant Menna, abandonada al segle v.

No era un element originalment aïllat, sinó que s'alçava enmig d'una necròpolis familiar situada en un lloc allunyat de la vil·la romana o casa de camp, prop dels camins, on els monuments funeraris eren visibles per als transeünts. Al voltant d'aquesta torre hi havia altres monuments funeraris més petits, avui dia arrasats, i tombes més senzilles pertanyents a esclaus i treballadors de la vil·la.

És un dels millors exemples d'edifici sepulcral turriforme de les comarques de Girona, i també és el més interessant i ben conservat del territori nord-oriental català.

VILABLAREIX – GIRONÈS

Cronologia

Mitjan segle II dC

Anys d'intervenció

1983-2010

Com és l'edifici?

La Torratxa és una torre sepulcral de planta baixa i dos pisos. A la part inferior hi havia la tomba pròpiament dita. Al primer nivell s'obre una gran fornícula central, on es devien alçar les escultures del propietari i la seva família. Just a sota de la fornícula, encastada al mur, hi havia una gran placa de pedra, avui desapareguda, amb una inscripció funerària. Al pis superior hi ha un espai tancat que podria haver servit com a columbari i que per damunt tenia una coberta piramidal, molt habitual en els monuments funeraris d'aquest tipus.

Restauració

Els treballs de restauració es van iniciar amb una neteja i adequació de l'entorn immediat del monument, seguit d'una intervenció arqueològica per descobrir les restes de les dues torres funeràries que es van construir al seu voltant i de les quals només se'n conserven els fonaments. Amb la intervenció, aquests dos elements es van indicar en el paviment. L'estructura de la Torratxa i els paraments van ser objecte d'una neteja i una consolidació general. Alhora, com que una de les causes principals de degradació de la Torratxa era l'entrada d'aigua des del pis superior i a través d'un gran forat a la volta, es va incorporar una coberta que, d'una banda, protegís el monument i que, de l'altra, recuperés la fesomia del teulat original.

CASTELL D'ESPONELLÀ

El castell d'Esponellà és una fortalesa medieval en ruïnes situada a Esponellà, al Pla de l'Estany. Està emplaçat damunt d'un turó de 196 metres sobre el nivell del mar, amb vistes al poble i al riu Fluvià. Les restes ressegueixen el pendent de migdia de la muntanya mitjançant terrasses.

L'origen es remunta al segle XI, quan ja hi havia una torre de guaita o fortificació menor en aquell turó. L'any 1265 Jaume I va atorgar a Guillem de Palera el dret de construir-hi un primer castell. Després del segle XIII, el castell va anar passant per mans de diverses famílies nobles (Palera, Colteller, Corbera, etc.). Al segle XV, va viure una gran ampliació i reformes importants: es va dotar de defenses modernes (barbacana, fossat, espitlleres per a armes de foc, etc.). Posteriorment, esdevingué una gran masia i, finalment, a partir dels segles XVII-XVIII es va anar abandonant progressivament.

Actualment, és un espai obert al públic i totalment accessible. En destaca la il·luminació nocturna, que permet veure'l des de tot el municipi.

ESPONELLÀ – PLA DE L'ESTANY

Cronologia

Segles XI-XVII

Anys d'intervenció

1999-2025

Com és l'edifici?

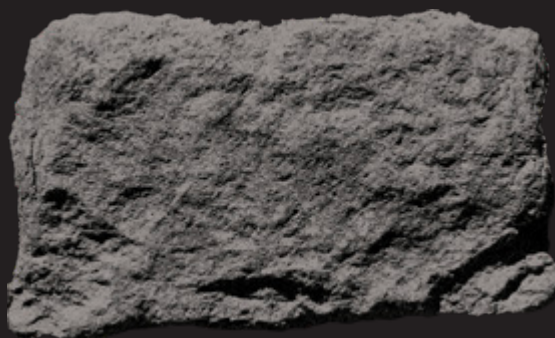
A la part més antiga, a la terrassa superior, hi havia la residència dels senyors. Les terrasses inferiors, les estructures més recents, bàsicament estaven dedicades a la producció i l'emmagatzematge (trulls i magatzems). Aquesta construcció és una bona mostra de com evolucionaven les fortificacions: petites torres de guaita passaven a ser fortificacions medievals que, finalment, esdevien residències senyoriales i masies. Conserva molts elements originals rellevants com escuts, arcs, cisternes, paviments, entre d'altres, que ajuden a interpretar els usos de les estances del castell. La visita és lliure i la senyalització permet interpretar el conjunt fàcilment, alhora que es pot gaudir d'una vista excepcional del Pla de l'Estany.

Restauració

La recuperació de les restes del castell va començar a finals dels anys noranta del segle xx, quan un grup de veïns del poble, de forma voluntària, va començar el desbrossament, el desenrunament i la consolidació d'algunes de les estructures de la fortificació. L'any 2014 va tenir lloc la primera actuació del servei de Monuments per recuperar el conjunt, que es va excavar totalment, atès que es trobava colgat per les runes i recobert pel bosc. Paral·lelament, per evitar-ne la degradació, se'n van consolidar les restes. També s'hi va intervenir amb alguna reconstrucció puntual per facilitar-ne la comprensió, com la restitució d'una gran arcada de pedra al pati d'armes. Finalment, s'hi va adequar un recorregut de visita mitjançant la instal·lació de diversos plafons informatius.

CASTELL DE CAMPELLES

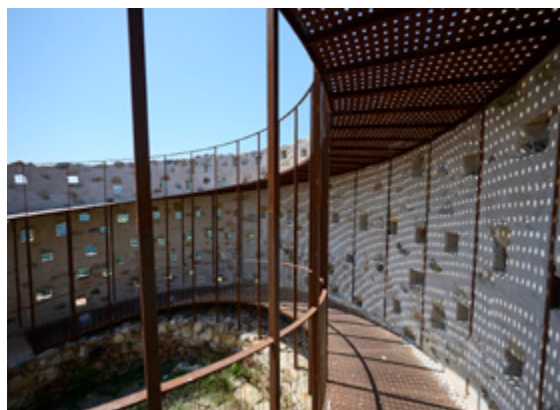
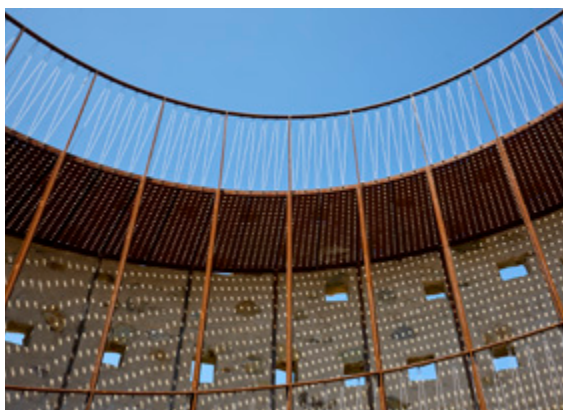

Restes d'una fortificació medieval bastida a principis del segle XIV, però amb precedents anteriors, ja que la trobem citada en documentació del segle XI. Emplaçada sobre un turó a la vila de Campelles, comarca del Ripollès, està situada en un punt elevat estratègic, perquè ofereix una vista panoràmica de 360° sobre la vall de Ribes.

Aquest emplaçament permetia controlar vies de comunicació i transhumància de la zona i tenir control visual sobre els territoris veïns. Va tenir un paper important en períodes de fortes tensions polítiques, especialment durant l'existència de l'efímer regne de Mallorca, quan la vall va esdevenir terra de frontera. A finals del segle XIV, amb la reincorporació dels comtats nord-catalans, el castell va perdre la importància estratègica. Al segle XVIII, ja apareix descrit com a abandonat i ensorrat. El conjunt va ser restaurat a principis del segle XIX, durant la primera guerra Carlina (1833-1840), i va ser abandonat posteriorment.

Actualment, es pot visitar de manera lliure a través dels accessos habilitats. Ha esdevingut un punt de referència i d'identitat del municipi.

CAMPELLES – RIPOLLÈS

Cronologia

Segles XIV-XIX

Anys d'intervenció

2015-2025

Com és l'edifici?

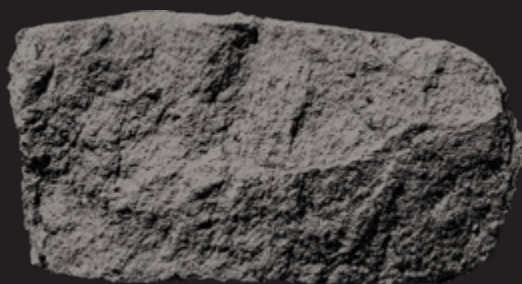
Originalment, estava format per una torre cilíndrica amb una planta baixa i dos pisos superiors. El conjunt estava envoltat per un mur perimetral concèntric. Entre la torre i el mur hi havia diverses estances i una cisterna, on es recollia l'aigua de la pluja. S'accedia al castell a través d'un pont d'obra que permetia salvar un fossat excavat a la roca que envoltava el conjunt. D'accés lliure, és un punt d'interès patrimonial poc conegut, testimoni de la implantació d'elements defensius en alta muntanya.

Restauració

La recuperació del castell de Campelles es va iniciar l'any 2015. Es va començar amb diverses campanyes d'excavació arqueològica, que van permetre descobrir les restes colgades per la runa provinent de l'ensorrament de la fortificació. Paral·lelament, per evitar-ne la degradació i assegurar-ne la preservació, es van consolidar els paraments que s'havien conservat i es va iniciar la restauració. El projecte que s'ha portat a terme ha volgut fer valer el monument i adequar-lo per a la visita. Amb aquesta finalitat, s'han realçat els murs de la torre, s'ha construït una passarella circular que permet ascendir-hi i s'han adaptat els accessos fins a la fortificació.

TERMES ROMANES DEL PUIG DE SANT GRAU

Restes arqueològiques d'un antic edifici termal romà de l'antiga *Aquae Calidae*, que és l'actual poble de Caldes de Malavella, situat a la comarca de la Selva. Es va construir aproximadament l'any 50 dC sobre les restes d'un balneari anterior, també romà, dels segles II-I aC. Els romans tenien una cultura de l'aigua molt rica i utilitzaven les termes per banyar-se i tenir cura de la salut gràcies a les qualitats mineromedecinals de les aigües calentes que brollaven de manera natural del subsol.

Des dels primers temps del període romà, al segle II aC, l'existència de les aigües termals de Caldes va propiciar l'aparició d'una activitat balneària important, que va acabar comportant la formació d'un petit nucli de població. A banda dels balnearis i dels serveis relacionats, com a ciutat romana, Caldes era un centre administratiu, religiós, econòmic i comercial. Les termes testimonien que fa segles la gent ja utilitzava l'aigua calenta per tenir cura del cos i guarir malalties.

A l'època medieval, el balneari continuà en funcionament. Les seves estructures foren aprofitades per construir el castell de Caldes, al segle XIV. La funció balneària de l'edifici romà, reconvertit en hospital, va perdurar fins al segle XIX. Actualment l'espai està totalment restaurat i habilitat per acollir visites guiades programades.

CALDES MALAVELLA – LA SELVA

Cronologia

Segles II aC - I dC

Anys d'intervenció

2005-2015

Com és l'edifici?

L'edifici de les termes té una planta quadrangular, al centre de la qual hi ha una piscina per al bany. Al voltant d'aquesta piscina central, o *natatio*, hi havia un passadís cobert, o *ambulacre*. A la zona est del conjunt hi havia la font d'aigua calenta, considerada un lloc sagrat. Des d'aquest punt, l'aigua circulava per l'edifici i acabava omplint la piscina. A la banda de l'oest, hi havia el desguàs, per on l'aigua sortia a l'exterior per una gran claveguera.

Restauració

La intervenció que es va iniciar l'any 2005 volia posar fre a la degradació de les termes. Per garantir-ne la conservació contra l'acció directa de l'aigua, s'optà per construir una coberta de vidre laminar sostinguda per setze pilars metàl·lics. També es van consolidar els murs i els paviments de l'edifici, que estaven molt malmesos pel pas del temps, i els revestiments de la piscina central, per evitar-ne el desprendiment. Finalment, es va adequar un recorregut de visita que permet observar les restes de prop, sense malmetre-les, amb unes passarel·les metàl·liques que possibiliten alhora el pas i la visió del conjunt.

SELECCIÓ D'INTERVENCIONS PER COMARQUES

LES PEDRES QUE PARLEN

Tipus d'edificació:

Edifici religiós

Arquitectura civil

Arquitectura militar

Jaciment

MONESTIR DE SOUS

Albanyà

Estil: Romànic amb petits afegits gòtics posteriors

Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 1984-2014

CASTELL DEL BERTRAN I COLOMAR ANNEX

Albanyà

Estil: Romànic amb afegits posteriors

Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 2016-2021

ESGLÉSIA DE SANT BARTOMEU DE PINCARÓ

Albanyà

Estil: Romànic

Cronologia: Segles XI-XII | **Any d'intervenció:** 2022-2025

CASTELL DE LA COMANDA

Avinyonet de Puigventós

Estil: Romànic amb afegits posteriors, arquitectura militar

Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 2004-2025

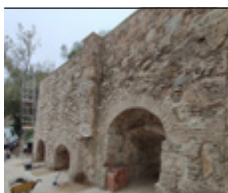

CASTELL D'ESCAULES

Boadella i les Escaules

Estil: Romànic i gòtic

Cronologia: Segles XIII-XV | **Any d'intervenció:** 2004-2009

FORNS DE CIMENT

Boadella i les Escaules

Estil: Arquitectura industrial

Cronologia: Segles XIX-XX | **Any d'intervenció:** 2024-2025

TORRE DE LES CREUS DE BESALÚ

Besalú

Estil: Eclèctic

Cronologia: Segle XIX | **Any d'intervenció:** 2019-2023

MOLL GREC DE L'ESCALA

L'Escala

Estil: Grecoromà

Cronologia: Segle II aC | **Any d'intervenció:** 2024-2025

MONESTIR DE SANTA MARIA

Lladó

Estil: Romànic amb afegits gòtics posteriors

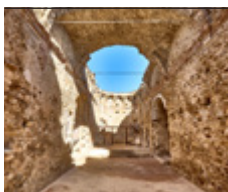
Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 2024-2025

ESGLÉSIA DE SANT JOAN SESCLOSES

Peralada

Estil: Preromànic amb importants reformes posteriors
Cronologia: Segles IX-XX | **Any d'intervenció:** 2024-2025

MONESTIR DEL ROURE

Pont de Molins

Estil: Romànic amb afegits gòtics i barrocs
Cronologia: Segles XI-XVII | **Any d'intervenció:** 2007-2025

TORRE DE L'ÀNGEL

Pontós

Estil: Eclèctic
Cronologia: Segle XIX | **Any d'intervenció:** 2005-2006

POBLAT IBÈRIC DE MAS CASTELLAR

Pontós

Estil: Arquitectura ibèrica
Cronologia: Segles IV-II aC | **Any d'intervenció:** 2008-2025

CIUTADELLA. MURALLA DEL MONESTIR

Roses

Estil: Romànic amb afegits gòtics
Cronologia: Segles XI-XIII | **Any d'intervenció:** 2019

CIUTADELLA. TORRE MEDIEVAL

Roses

Estil: Gòtic civil
Cronologia: Segle XIV | **Any d'intervenció:** 2015

CIUTADELLA. PORTA DE TERRA

Roses

Estil: Renaixentista amb afegits posteriors
Cronologia: Segles XVI-XVII | **Any d'intervenció:** 2025

FORN ROMÀ DE SANT MIQUEL DE FLUVIÀ

Sant Miquel de Fluvià

Estil: Romà
Cronologia: Segles I-II | **Any d'intervenció:** 2022-2023

CASTELL DE VILAMANISCLE

Vilamaniscle

Estil: Romànic amb afegits posteriors
Cronologia: Segles XIII-XX | **Any d'intervenció:** 2021-2025

TORRE DE LES HORES DE PERATALLADA

Forallac

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XIII-XIV | **Any d'intervenció:** 2017-2020

PORTAL DE LA MARE DE DÉU DE PERATALLADA

Forallac

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XIII-XIV | **Any d'intervenció:** 2021-2022

ESGLÉSIA DE SANT JULIÀ DE BOADA

Palau-sator

Estil: Preromànic

Cronologia: Segle IX | **Any d'intervenció:** 2020-2022

TORRE DE LES HORES DE PALAU-SATOR

Palau-sator

Estil: Gòtic

Cronologia: Segle XIV | **Any d'intervenció:** 2012-2017

TORRE DE LES HORES DE PALS

Pals

Estil: Romànic amb petites reformes posteriors

Cronologia: Segles XI-XIII | **Any d'intervenció:** 2012-2018

CASTELL DEL MONTGRÍ

Torroella de Montgrí

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XIII-XIV | **Any d'intervenció:** 2007-2008

ESGLÉSIA DE SANT MATEU

Vall-llobrega

Estil: Romànic amb petites reformes posteriors

Cronologia: Segles XI-XIII | **Any d'intervenció:** 2011-2018

ESGLÉSIA DE SANT LLORENÇ

Das

Estil: Modernista neogòtic

Cronologia: Segle XX | **Any d'intervenció:** 2023-2024

CASTELL DE LLÍVIA I MURALLES

Llívia

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XIII-XIV | **Any d'intervenció:** 1994-2023

ESGLÉSIA DE SANT DOMÈNEC

Puigcerdà

Estil: Gòtic

Cronologia: Segle XIV i **Any d'intervenció:** 2014-2024

CAMPANAR DE L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA

Puigcerdà

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XIII-XIV i **Any d'intervenció:** 2012-2014

PONT MEDIEVAL DE BESALÚ

Besalú

Estil: Romànic amb reformes gòtiques i barroques importants. Restaurat al segle XX

Cronologia: Segles XII-XX i **Any d'intervenció:** 2007-2009

ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ DE LA CAPELLADA

Besalú

Estil: Romànic amb reformes gòtiques i barroques importants

Cronologia: Segles XII-XVI i **Any d'intervenció:** 2012-2025

MONESTIR DE SANT SEPULCRE DE PALERA

Beuda

Estil: Romànic

Cronologia: Segles XI-XII i **Any d'intervenció:** 2003-2014

ESGLÉSIA DE SANTA MARIA D'ESCALES

Montagut i Oix

Estil: Romànic

Cronologia: Segles XI-XII i **Any d'intervenció:** 2008

ESGLÉSIA DE SANT ANIOL D'AGUJA

Montagut i Oix

Estil: Romànic, amb reformes barroques importants

Cronologia: Segles XI-XVII i **Any d'intervenció:** 2009

ESGLÉSIA DE SANT FELIU DE MONARS

Montagut i Oix

Estil: Romànic

Cronologia: Segles XI-XII i **Any d'intervenció:** 2018-2019

CASTELL DE MONTAGUT I TORRE DEL CÓS

Montagut i Oix

Estil: Romànic amb reformes del segle XIX

Cronologia: Segles XI-XIX i **Any d'intervenció:** 2019-2021

CASTELL D'HOSTOLES

Les Planes d'Hostoles - Sant Feliu de Pallerols

Estil: Romànic amb reformes gòtiques importants

Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 2012-2021

ESGLÉSIA DE SANT ANIOL DE FINESTRES

Sant Aniol de Finestres

Estil: Romànic amb reformes gòtiques i barroques importants

Cronologia: Segles XI-XVIII | **Any d'intervenció:** 2024-2025

MONESTIR DE SANT JOAN LES FONTS

Sant Joan les Fonts

Estil: Romànic

Cronologia: Segles XI-XII | **Any d'intervenció:** 1992-2005

ESGLÉSIA I CAMPANAR DE SANT ESTEVE

Bordils

Estil: Gòtic tardà

Cronologia: Segle XVI | **Any d'intervenció:** 1993-2002

CASTELL DE PALAGRET

Celrà

Estil: Romànic amb afegits posteriors

Cronologia: Segles XI-XVI | **Any d'intervenció:** 2003-2024

MONESTIR DE CERVIA DE TER

Cervià de Ter

Estil: Romànic amb afegits posteriors

Cronologia: Segles XI-XIX | **Any d'intervenció:** 1993-2023

CASTELL DE SANT MIQUEL

Girona

Estil: Eclèctic

Cronologia: Segle XIX | **Any d'intervenció:** 2002-2003

CASTELL DE JULIÀ

Julià

Estil: Gòtic amb alguna resta anterior escadussera

Cronologia: Segles XIII-XV | **Any d'intervenció:** 2014-2025

ESGLÉSIA DELS SANTS METGES

Sant Julià de Ramis

Estil: Medieval i ibèric

Cronologia: Segles III aC - XX dC | **Any d'intervenció:** 2015-2025

ESGLÉSIA DE SANT JOAQUIM D'OLIVARS

Sant Julià de Ramis

Estil: Romànic amb afegits posteriors

Cronologia: Segles XII-XVII | **Any d'intervenció:** 2025

ESGLÉSIA DE SANT PERE DE LLORÀ

Sant Martí de Llémèna

Estil: Romànic amb afegits posteriors

Cronologia: Segles XI-XIX | **Any d'intervenció:** 2001-2007

VIL·LA ROMANA DEL PLA DE L'HORTA

Sarrià de Ter

Estil: Romà

Cronologia: Segles I aC - V dC | **Any d'intervenció:** 2018-2025

ESGLÉSIA DE SANT ROC

Vilablareix

Estil: Gòtic tardà, però amb antecedents anteriors

Cronologia: Segles XV-XVI | **Any d'intervenció:** 1999-2002

VIL·LA ROMANA DE VILAUBA

Camós, Banyoles i Porqueres

Estil: Romà

Cronologia: Segles I-VII | **Any d'intervenció:** 2005-2025

ESGLÉSIA DE SANT VALENTÍ DE SALARSA

Camprodon

Estil: Romànic amb afegits posteriors

Cronologia: Segles XI-XVII | **Any d'intervenció:** 2013-2017

MURALLES DEL CASTELL DE CAMPRODON

Camprodon

Estil: Baixmedieval i moderna

Cronologia: Segles XIII-XVII | **Any d'intervenció:** 2017-2022

CASTELL DE ROCABRUNA

Camprodon

Estil: Romànic amb afegits posteriors

Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 2006-2016

CASTELL DE QUERALBS

Queralbs

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XIV-XV | **Any d'intervenció:** 2001-2007

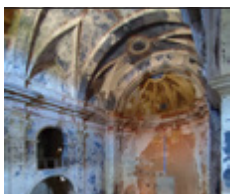

CASTELL DE SANT PERE

Ribes de Freser

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 2006-2018

ESGLÉSIA DE SANT JULIÀ

Vallfogona

Estil: Romànic i barroc

Cronologia: Segles XI-XX | **Any d'intervenció:** 2004-2025

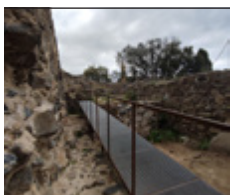

CASTELL DE BRUNYOLA

Brunyola

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 2010-2025

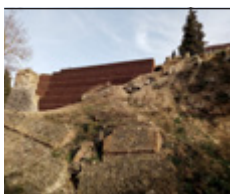

CASTELL DE SANT MAURICI

Caldes de Malavella

Estil: Romànic i gòtic

Cronologia: Segles XI-XV | **Any d'intervenció:** 2016-2025

CASTELL D'HOSTALRIC

Hostalric

Estil: Modern i barroc

Cronologia: Segles XVII-XVIII | **Any d'intervenció:** 2007-2025

PONT VELL D'OSOR

Osor

Estil: Gòtic

Cronologia: Segle XV | **Any d'intervenció:** 2015

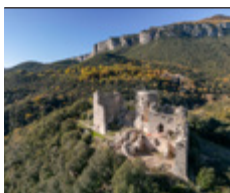

TORRE D'EN PEGA

Riells i Viabrea

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XIII-XV | **Any d'intervenció:** 2011-2022

CASTELL DE FORNILS

Susqueda

Estil: Gòtic

Cronologia: Segles XIII-XV | **Any d'intervenció:** 2019-2025

VIL·LA ROMANA DELS AMETLLERS

Tossa de Mar

Estil: Romà

Cronologia: Segles I-V | **Any d'intervenció:** 2016-2025

RECULL D'IMATGES HISTÒRIQUES DELS TREBALLS DE LA BRIGADA DEL SERVEI DE MONUMENTS

Pintures de Sant Tomàs de Fluvià (1985-1990)

Església de sant Miquel, Garrigàs (1995)

Sant Privat d'en Bas (1980-1999)

Església de Santa Magdalena de Jonqueres, Maià de Montcal (1980-1999)

Església de Santa Maria del Freixe, Mieres (1980-1999)

Església de Sant Antoni, Cornellà de Terri (1995)

Església dels Sants Metges, Sant Julià de Ramis (1993-1999)

Capella de Sant Grau i castell de Tudela, Sant Gregori (1980-1999)

La Miana, Sant Ferriol (1980-1999)

Termes romanes, Caldes de Malavella (2010-2015)

Església de Sant Julià de Boada, Palau-Sator (1975-1980)

Església de Sant Martí de Capsec, la Vall de Bianya (1980-1999)

Església de Sant Martí de Capsec, la Vall de Bianya (1980-1999)

Monestir de Sant Daniel, Girona (1997-2003)

Església de Sant Miquel del Mont, la Vall de Bianya (1980-1999)

«LES PEDRES QUE PARLEN»

Edició

Oficina de Difusió i servei de Monuments de la Diputació de Girona, 2025

Coordinació

Josep Ros Nicolau

Textos

Irene Llusent Guillamet i Josep Ros Nicolau

Recerca fotogràfica

Irene Llusent Guillamet i Josep Ros Nicolau

Fotografies

Meritxell Izquierdo, Carles Sánchez, Marc Torra, Eddy Kelele i servei de Monuments

Assessorament lingüístic i correcció

Serveis Lingüístics de la Diputació de Girona

Disseny gràfic

Marta Montenegro Carreras

Impressió

Gràfiques Trema

Dipòsit legal

GI 1735-2025

**Diputació
de Girona**

Diputació
de Girona